

ESHITISHDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR HISSIYOTINING O'ZIGA HOS XUSUSIYATLARI

Haydarov Islomjon

Qo'qon DPI Inklyuziv ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqolada eshitishda nuqsoni bo'lgan bolalar hissiyotining o'ziga hos xususiyatlari va hissiyotni shakllanishida atrof muhitning shuningdek insonlarning unga ta'siri haqida yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Sezgi, idrok, tafakkur, xotira, hissiyoy, ijtimoiy muhit, atrof-olam, nutq, Mimika, imo-ishora, reaksiya, shaxslararo munosabat.*

Bolalarning shaxsiyati ijtimoiy tajribani o'zlashtirish jarayonida, kattalar va tengdoshlar bilan muloqot qilish jarayonida shakllanadi. Atrofdagi ijtimoiy muhit unga insoniy munosabatlar tizimida egallagan real pozitsiyasidan ochib beriladi. Shu bilan birga, uning o'z pozitsiyasi, uning o'zi bilan qanday bog'liqligi ham katta ahamiyatga ega. Bola atrof-muhitga, ob'ektlar va hodisalar dunyosiga passiv moslashmaydi, balki ularni bola va kattalar o'rtasidagi munosabatlar vositachiligidagi faoliyat jarayonida faol o'zlashtiradi.

Eshitish muammosiga ega bo'lgan bolalarning hissiy sohasining rivojlanishiga ma'lum noqulay omillar ta'sir qiladi. Og'zaki muloqotning buzilishi kar bolalarni atrofidagi gapiradigan bolalardan qisman ajratib turadi, bu esa ijtimoiy tajribani o'zlashtirishda qiyinchiliklarni keltirib chiqaradi. Kar bolalar og'zaki nutq va musiqaning ifodali tomonini idrok eta olmaydi. Nutqning rivojlanishidagi kechikish o'zining va boshqalarning hissiy holatini anglashga salbiy ta'sir qiladi va shaxslararo munosabatlarni soddalashtirishga olib keladi. Keyinchalik badiiy adabiyotga ta'sir qilish kar bolaning hissiy tajribalari dunyosini qashshoqlashtiradi va boshqa odamlar va badiiy asarlar qahramonlariga empatiyani rivojlantirishda qiyinchiliklarga olib keladi. Kar bolalarning hissiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadigan omillarga ularning hissiyotlarning ekspressiv tomoniga e'tibor berish, turli xil faoliyat turlarini o'zlashtirish qobiliyati, muloqot jarayonida yuz ifodalari, ekspressiv harakatlar va imo-ishoralardan foydalanish kiradi.

Eshitish qobiliyati buzilgan bolada hissiy sohani rivojlantirishning asosiy yo'nalishlari oddiy eshitish qobiliyatiga ega bo'lgan bola bilan bir xil: ikkalasi ham tashqi ta'sirlar, hodisalar va vaziyatlarning ahamiyatini baholash uchun tayyor mexanizm bilan tug'iladi. Hayotning birinchi yilidayoq his-tuyg'ularning o'zi shakllana boshlaydi, ular tabiatan situatsiondir, ya'ni ular rivojlanayotgan yoki yuzaga kelishi mumkin bo'lgan vaziyatlarga baholi munosabatni bildiradi. Tuyg'ularning rivojlanishining o'zi quyidagi yo'nalishlarda sodir bo'ladi - his-tuyg'ularning sifatlarini farqlash, hissiy reaksiyani keltirib chiqaradigan ob'ektlarning murakkablashishi,

hissiyotlarni va ularning tashqi ko'rinishlarini tartibga solish qobiliyatini rivojlantirish. Hissiy kechinma muloqot jarayonida, san'at va musiqa asarlarini idrok etishda boshqa odamlarga hamdardlik bildirish natijasida shakllanadi va boyib boradi. Masalan, yaqin odamga hamdardlik bolani qoniqtiradigan unga yoqimli bo'lgan vaziyatli va shaxsiy muloqot harakatlarining to'planishi asosida paydo bo'ladi. Bunday tuyg'u bola bilan tez-tez muloqot qiladigan odamga nisbatan paydo bo'lishi mumkin. Bu hayotning birinchi yarmida eshitish qobiliyati buzilgan chaqaloqlarning og'zaki ta'sirlarga nisbatan sezgirligining oshishi faktidan dalolat beradi. Ammo hayotning birinchi yilida eshitish qobiliyati past bo'lgan bolalar va eshitish qobiliyati zaif bolalar o'rtasida his-tuyg'ularning rivojlanishidagi farqlar seziladi, ular kelajakda tez-tez kuchayadi.

Oddiy sharoitlarda eshitish qobiliyati buzilgan bolalar nutqning emotsional o'zgargan intonatsiyasini idrok etish imkoniyatiga ega emaslar (uni idrok etish uchun o'vozni kuchaytiruvchi uskunalardan foydalangan holda maxsus eshitish ishi talab qilinadi). Nutqning rivojlanishidagi kechikish va o'ziga xoslik ma'lum hissiy holatlarni bildiruvchi so'z va iboralarni o'zlashtirishga ta'sir qiladi. Shu bilan birga, eng yaqin qarindoshlari bilan muvaffaqiyatli ijtimoiy va hissiy muloqotda, kar bolalar juda erta ular bilan muloqotda bo'lgan odamlarning yuz ifodalariga, ularning harakatlari va imo-ishoralariga, pantomimaga e'tiborni kuchaytiradilar. Asta-sekin ular boshqa odamlar bilan muloqot qilish uchun tabiiy yuz va imo-ishora tuzilmalarini va karlar o'rtasidagi muloqotda qabul qilingan imo-ishora nutqini o'zlashtiradilar, shuning uchun nutq intonatsiyasini tushunish va og'zaki nutqni rivojlantirishda yuz ifodalariga e'tiborning ortishi bilan qoplanadi. Shuning bilan bir qatorda boshqalarning imo-ishoralari, imo-ishora nutqi yordamida hissiy holatni belgilaydi.

Inson tuyg'ularining xilma-xilligiga nisbatan kechroq kirish, kar bolalarda kuzatilganidek, bir qator noqulay oqibatlariga olib kelishi mumkin. Shunday qilib, ular adabiy asarlarni, ba'zi qahramonlar harakatlarining sabablari va oqibatlarini tushunishda, hissiy kechinmalarining sabablarini aniqlashda qiyinchiliklar bilan tavsiflanadi, personajlar o'rtasidagi yuzaga keladigan munosabatlarning tabiati (T. A. Grigorieva), kech paydo bo'ladi. Bularning barchasi, umuman olganda, karlar maktabi o'quvchilarining tajribalar dunyosini qashshoqlashtiradi, unga boshqa odamlarning hissiy holatini tushunishda qiyinchiliklar tug'diradi va rivojlanayotgan shaxslararo munosabatlarni soddalashtiradi. Boshqalar bilan muloqot qilishda o'z xohish-istaklarini va his-tuyg'ularini ifoda etishdagi qiyinchiliklar ijtimoiy munosabatlarning buzilishiga, asabiylashish va tajovuzkorlikning kuchayishiga, nevroitik reaksiyalarga olib kelishi mumkin.

Tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, maktab yoshida eshitish nuqsonlari bo'lgan bolalarning hissiy sohasining rivojlanishida sezilarli o'zgarishlar ro'y beradi - ular - hissiyotlar va yuqori ijtimoiy tuyg'ular bilan bog'liq ko'plab tushunchalarni o'zlashtiradilar, his-tuyg'ularni tashqi ifodasi va og'zaki tavsifi orqali yaxshiroq

taniydilar va $\neg$ to'g'ri aniqlaydilar. Bu ko'p jihatdan $\neg$ kognitiv soha - xotira, nutq, og'zaki va mantiqiy fikrlashning rivojlanishi natijasida, shuningdek, ularning hayotiy tajribasini boyitish, uni tushunish imkoniyatlarini oshirish natijasida yuzaga keladi.

FOYDALANILGAN ADABITYOTLAR:

1. Islomjon, Haydarov, Nabiyeva Nozimakhan, and Odilova Rushanabobu. "METHODS OF TEACHING PRONUNCIATION TO CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT." E Conference World. No. 3. 2023.
2. Islomjon, Haydarov, Nabiyeva Nozimakhan, and Odilova Rushanabobu. "METHODS OF TEACHING PRONUNCIATION TO CHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT." E Conference World. No. 3. 2023.
3. Islomjon, Haydarov, and Tursunova Nilufar. "PRONUNCIATION LESSONS FOR HEARING-IMPAIRED CHILDREN." E Conference World. No. 3. 2023.
4. Hatamjon o'g'li, Haydarov Islomjon. "ESHITISHIDA NUQSONI BO'LGAN BOLALAR MAKTABIDA TABIATSHUNOSLIKNI O 'QITISHNING ASOSIY METODI SIFATIDA-TAJRIBA METODI VA AMALIY ISHLAR." HOLDERS OF REASON 1.1 (2023): 36-40.
5. Hatamjon o'g'li, Haydarov Islomjon. "ESHITISH QOBILIYATINI BUZILISHI VA YO'QOTISH SABABLARI." Conferencea (2023): 83-86.
6. Hatamjon O'g'li, Haydarov Islomjon. "PECULIARITIES OF THE USE OF SCIENCE TEACHING METHODS IN A SCHOOL FOR HEARING IMPAIRED CHILDREN." International Journal of Pedagogics 3.11 (2023): 1-5.
7. Azimjon o'g, Oppoqxo'jayev Xojixuja. "YUQORI SINF O'QUVCHILARINI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASH JARAYONINI TASHKIL ETISH TAMOIYILLARI." Science Promotion 1.2 (2023): 18-25.
8. Azimjon o'g, Oppoqxo'jayev Xojixuja, and Muxammadjonov Shohruhbek Shuxratbek o'g'li. "INKLYUZIV TA'LIMNING HUQUQIY-ME'YORIY ASOSLARI." Science Promotion 1.1 (2023): 50-57.
9. Azimjon o'g, Oppoqxo'jayev Xojixuja. "INCLUSIVE EDUCATIONAL STRUCTURE AS A SOCIAL PHENOMENON." (2023).
10. Azimjon o'g, Oppoqxo'jayev Xojixuja. "Inclusive Education System Progress of the Process." INTERNATIONAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCE & INTERDISCIPLINARY RESEARCH ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.11 (2022): 199-206.
11. Turgunovna, Yuldoshova Dilbar, and Oppoqxo'jayev Xojixuja Azimjon o'g. "Pedagogical Mechanism Of Preparing Future Teachers For Professional Competence Formation." Onomázein 62 (2023): December (2023): 2186-2191.
12. Murodjon, Xovodillayev, D. Abdurazoqova, and Ortiqov Muhtorilla. "9-13 YOSHDAGI AQLI ZAIF BOLALARDA BOG'LANGAN NUTQNI

SHAKLLANTIRISH ISHLAR TIZIMI." INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. Vol. 2. No. 19. 2023.

13. Xovodillayev, M. X., and Nazorova Qizlarxon. "NUTQ NUQSONLARINI ANIQLASH VA BARTARAF ETISH ISHLARINI TASHKIL ETISH." INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. Vol. 2. No. 19. 2023.

14. Xovodillayev, M. X., Qodirov Dilyor, and Xudoyberdiyev Javohir. "OG'IR INTELEKTUAL NUQSONGA EGA BOLALARNING PSIXOLOGIK-PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI." INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. Vol. 2. No. 19. 2023.

15. Xabibullo o'g'li, Xovodillayev Murodjon, and Komilov Otabek Iqboljon o'g'li. "ESHITISHIDA NUQSONI BO 'LGAN BOLALARNING ESHITISH IDROKINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI." Science Promotion 2.1 (2023): 28-34.

16. AFRUZAXONIM, OLIMJONOVA MOXICHEXRA TOSHKENBOYEVA NAFOSATXON XAMDAMOVA, and MUHTOROVA MAFTUNA. "BO 'LAJAK DEFEKTOLOGLARNI OILA BILAN ISHLASHGA TAYYORLASHNING NAZARIY ASOSLARI." Confrencea 12.12 (2023): 577-588.

17. Rakhmonjonovna, Kabirova Zarnigor, Babayeva Azizabonu Hamidjonovna, and Ibrokhimova Sarvinoz Anvarjonovna. "TEACHING SPEECH FORMATION TO PRESCHOOL-AGE DYSARTIC CHILDREN." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 52-55.

18. Rakhmonjonovna, Kabirova Zarnigor, Havodullayev Murodjon, and Ibrokhimova Sarvinoz Anvarjonovna. "ORIGIN OF DYSLALIA AND WAYS OF ITS ELIMINATION." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 48-51.

19. Rakhmonjonovna, Kabirova Zarnigor, and Babayeva Azizabonu Hamidjonovna. "USE OF WORD FORMATION MODELS IN DYSARTHIC CHILDREN." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 61-64.

20. Azizabonu, Babayeva, and Kabirova Zarnigor. "METHODOLOGY FOR CHECKING THE SPEECH OF PRESCHOOL CHILDREN WITH MENTAL RETARDATION." American Journal of Pedagogical and Educational Research 19 (2023): 40-43.

21. Zarnigor, Kabirova, Erkaboyeva Ozoda, and Raimjonova Gulsanam. "MAKTABGACHA YOSHDAGI AQLI ZAIF BOLALAR IDROKINI TEKSHIRISH YO'LLARI." INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE. Vol. 2. No. 19. 2023.

22. QIZI, XONBABAYEVA MADINABONU ASQARJON. "ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF EDUCATION AND PSYCHOLOGICAL COMPETENCE AND FORMATION OF FUTURE LOGIC THERAPISTS." GALAXY

INTERNATIONAL INTERDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL (GIIRJ) (2023).

23. QIZI, XONBABAYEVA MADINABONU ASQARJON. "STAGES OF DEVELOPMENT OF TEACHER PROFESSIONAL COMPETENCE." NOVATEUR PUBLICATIONS JournalNX-A Multidisciplinary Peer ReviewedJournal (2023).

24. Qizi, Xonbabayeva Madinabonu Asqarjon. "Methods of Pedagogical-Psychological Correction of Future Logic Therapists with Special School Children." American Journal of Public Diplomacy and International Studies (2993-2157) 1.10 (2023): 37-40.

25. Qizi, Xonbabayeva Madinabonu Asqarjon. "KOGNITIV JARAYONLARNING RIVOJLANISH XUSUSIYATLARI." Confrencea 12.12 (2023): 53-60.

26. Qizi, Xonbabayeva Madinabonu Asqarjon. "ESHITISHIDA NUQSONI BO 'LGAN BOLALARNING RUHIY RIVOJLANISHI QONUNIYATLARI." Confrencea 12.12 (2023): 61-69.

27. Shavkatjon o'gli, Nabiye Ravshanjan. "METHODS OF STUDYING THE EDUCATIONAL ACTIVITY OF MENTALLY WEAK STUDENTS OF Q HOME CLASS ON THE BASE OF INNOVATIVE TECHNOLOGIES."

28. O'gli, Nabiye Ravshanjan Shavkatjon. "Methods of studying the educational activity of mentally weak students of Q home class on the base of innovative technologies." Asian Journal of Multidimensional Research 11.12 (2022): 21-25.

29. Shavkatjon o'gli, Nabiye Ravshanjon. "INTELEKTIDA NUQSONI BO 'LGAN O 'QUVCHILARNING XULQ-ATVORINING O 'ZIGA XOSLIGI." (2023): 140-145.

30. Shavkatjon o'gli, Nabiye Ravshanjon. "TA'LIM JARAYONIDA AUTIZMLI FARZAND TARBIYALAYOTGAN OTA-ONALAR BILAN ISHLASH USULLARI." (2023): 128-132.

31. Shavkatjon o'g'li, Nabiye Ravshanjon. "CONDUCT A CULTURE OF STUDENTS WHO ARE DEFICIENT IN INTELLIGENCE THE WAY OF THE FORMATION." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.3 (2023): 551-557.

32. Nabiye, Ravshanjon, and Otabek Ahmadaliyev. "MAKTABGACHA YOSHDAGI AQLI ZAIF BOLALARNING NUTQ XUSUSIYATLARINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH." Евразийский журнал академических исследований 3.10 (2023): 363-367.

33. Nabiye, Ravshanjon, and Otabek Ahmadaliyev. "MAKTABGACHA YOSHDAGI AQLI ZAIF BOLALARNING NUTQ XUSUSIYATLARINI YANADA TAKOMILLASHTIRISH." Евразийский журнал академических исследований 3.10 (2023): 363-367.